“Masonluk Nedir ve Nasıldır” Adlı Kitap Üzerinde Analitik İnceleme ve Eleştiriler - 16

TÜRKİYE’DEKİ TARİHÇE (II)

Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Devleti’nde ulusal nitelikli bir obediyans kurulduktan sonra geçen 15 yıl içinde hızlı bir gelişme görülemedi. Ülkenin sürekli olarak savaş ortamında olmasının, hele Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra parçalanıp bölüşülmesinin de bunun üzerindeki etkisi büyüktü. Önceki bölümde değindiğimiz, 1918-1921 yılları arasındakiler sadece “çerez” sayılır.

Biraz küçümseme olmuş. Oysa önemli olaylar da var. hele şu Büyük Üstat Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın yaptığı, yenilin yutulur gibi olmamalı.

■ ■ ■

Cumhuriyet ilan edilir edilmez, Türkiye’deki ulusal mason kuruluşlarının adları değiştirildi. Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî **“Türkiye Büyük Maşrıkı”**, Şûrayı Âliyi Osmanî de **“Türkiye Yüksek Şûrası”** oldu.

O sırada tüm ülkede ulusal nitelikli topu topu 15 loca vardı. Tek tük yabancı loca da çalışmalarını sürdürüyordu.

Uluslararası Masonluk Birliği’nin bu kitabın 9. bölümünde sözünü ettiğimiz “bölgesellik” ilkesi uyarınca, yabancı localar zaman içinde ya kapandı ya da Türkiye Büyük Maşrıkı’na katıldı.

1935 yılına kadar salt ulusal nitelik taşıyan locaların sayısı 40’a yükseldi.

1923-1935 yılları arasında, sırasıyla **Besim Ömer Paşa**, **Servet Yesari**, **Fikret Takiyiddin**, **Edip Servet**, kısa bir süre için yine Servet Yesari, sonra **Mim Kemal Öke**, **Mustafa Hakkı Nalçacı** ve son olarak **Muhittin Osman Omay** Türkiye Büyük Maşrıkı’nın üstad-ı âzamı oldular.

Türkiye Yüksek Şûrası’nda ise âmir-i hâkim-i âzam olarak **Mehmet Ali Baba**’dan sonra sırasıyla, **Fikret Takiyiddin**, **Fuat Hulûsi Demirelli**, **Servet Yesari**, **Mustafa Reşat Mimaroğlu** ve **İsmail Hurşit** bulundu.

Burada kimi kardeşlerimizin hem büyük üstatlık hem büyük komandörlük yapmış olduğu dikkatinizi çekmiştir. Bunun en belli başlı nedeni, bu görevleri yürütebilecek kardeşlerin az oluşuydu. Hiçbirinin aynı zamanda her iki mason örgütünün başında bulunmadığını da özenle belirtmek gerekir.

Fakat bu durum elbette Büyük Maşrık ile Yüksek Şûra’yı âdeta iç içe bir duruma getirmiş; Büyük Maşrık tek bir ritte çalışır olmuş.

İlk Mason Dernekleri

Cumhuriyetin ilanından önce, diğer birçok kurum gibi mason örgütlerinin de yasal olarak herhangi bir tüzel kişiliğinin bulunması gerekmiyordu. Aslında 1909 yılında çıkarılmış ve 1923 yılında bazı maddeleri değiştirilmiş olan bir "Cemiyetler Kanunu" vardı ama bunun kapsamı öncelikle o tarihlerde sendika kurması yasak olan işçilerin haklarının korunmasını sağlamaktı. Bununla birlikte, -yürürlükteki yasalar zorunlu tutmasa da- Türkiye'deki masonlar Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında resmen kayıtlı bir dernek olarak örgütlenmeyi tercih etmişti.

«Madem gerekmiyor, neden?» diye sormayı düşünür müsünüz?

İki nedenle:

Birincisi, 1926 yılında çıkarılmış olan Türk Medenî Kanunu, çeşitli amaçlarla kurulabilecek olan cemiyetlerin (derneklerin) nasıl çalışacaklarına ve nasıl denetleneceklerine ilişkin hususlar içeriyordu. Buna göre, locaların da tescil edilmiş bir dernek çatısı altında organize olması, resmî kaydı olmadan kendi başlarına buyruk bir şekilde çalışmalarından hem kurumsal bakımdan hem masonlar açısından çok daha yararlıydı.

İkincisi daha da önemliydi: Ezoterik nitelikli bir kurumun bir dernek kimliğinde hiçbir yerde kaydı olmadan çalışmasını, Masonluğa karşıtlığın yoğun olduğu bir ortamda kime nasıl açıklardınız?

Bugün bile açıklayamazsınız.

Dernek haricî kurallara ve yöntemlere göre işlediğinden masonik bakımdan birtakım zorluklar çıkarıyor, bu doğru. Fakat gerek yasalar, gerek devlet gerekse toplum bakımından çok daha sağlam ve güvenli.

Üstelik yasal işlemlerle masonik çalışmalar birbirinden ayrı tutulunca, bir sakıncası yok. Hele localardaki masonlar, -ilgilenmedikleri sürece- üyesi oldukları bu kurumun aynı zamanda bir dernek statüsü bulunduğunun farkında bile olmaz.

Öncelikle, farkında olmalılar. İkinci olarak da mason örgütlerinin devlet nezdinde kayıtlı olması, belki "masonik" bakımdan birtakım zorluklar çıkarsa da çok daha güvenli… En azından hiç kimse bu kuruluşların "yasa dışı" olduğunu ileri süremez, öyle bir şeye girişse bile bunun bir dayanağı olmaz. Fakat bu durumun tüm mason kuruluşlarını çok özenli olmaya da yöneltir.

■ ■ ■

Çocuk Esirgeme Kurumu ile Kızılay'ı göz ardı edersek, masonlar tarafından kurulmuş olup, masonik değil doğrudan salt sosyal yardım amacını taşıyan dernekler de vardı.

İlki 1914 yılında **"Topkapı Fukaraperver Cemiyeti"** adıyla kurulmuş, ancak Birinci Dünya Savaşı ile Kurtuluş Savaşı sırasında pek etkinlik gösterememiş, Cumhuriyetin ilanından sonra yeniden canlandırılmıştı.

1926 yılında İzmir'de kurulmuş olan benzer amaçlı bir diğer dernek ise **"Yetimlere Yardım Cemiyeti"** adını taşıyordu; o kadar çok yardıma gereksinmesi olan çocuk vardı ki Kurtuluş Savaşı'nda yetim kalmış olan…

Bilindiği kadarıyla bunlardan ilki, -Türk Masonluğu'nun 1935 yılında kapanıp çok zaman sonra yeniden ekinliğe geçmesi nedeniyle masonlar doğrudan ilgilenmeyi yitirmiş olsa da- yakın geçmişimize kadar varlığını korudu; günümüzde **"Topkapı Yoksullara Yardım Kurumu"** adı altında etkinliğini sürdürüyor.

Türkiye'de bir mason örgütünün ilk resmî derneği, Türkiye Büyük Maşrıkı ile özdeşleşerek 1927 yılında kuruldu. Önceleri **"Tekâmül-ü Fikrî Cemiyeti"** adını almıştı. 1929 yılında ise adı **"Türk Yükseltme Cemiyeti"** olarak değiştirildi.

Bu derneğin tüzüğünde, üyelerine "mason" dendiği açıkça belirtilmişti.

İşte bu çok önemli…

Bu durumda hiç kimse Masonluğun bir "gizli örgüt" olduğunu, masonların bunu perde arkasında tutup öne sanki bir dernek etkinliğinde bulunuyorlarmış gibi göründüklerini söyleyemezdi.

Galiba yanlış bir lâf ettik çünkü söylediler.

Masonluğa karşıt olanları ön yargıdan kurtarmanın, ikna etmenin olanağı yokki… Nasıl olsa bildiklerini okuyacaklar.

Masonluğun ezoterik niteliğini kaldırsalar, yoldan geçen herkesi sorgusuz sualsiz loca toplantılarına kabul etseler bile bunun çıkarı yok. Daha çok şeyi terk etmeleri gerekir; bilgisizlik ve bağnazlıkla savaşım gibi, bilimsel yöntem ve akıl ilkelerini öncelikli tutmak gibi…

«O zaman arta kalan Masonluk olur mu?» diyeceksiniz.

Haklısınız. Olmaz! Zaten olmayacağı için de böyle şey olmaz.

Tarihsel anlatıma dönelim.

Türkiye Yüksek Şûrası'nın da ayrı bir dernek kurması gerekiyordu. Çünkü bu iki masonik örgütün gerek nitelikleri gerekse yönetimi birbirinden farklıydı.

Bu amaçla 1932 yılında **"Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti"** de kuruldu.

■ ■ ■

Bu dernek oluşumu, zaman zaman masonları duraksamaya düşürdü. *«Masonik yöntemler uyarınca oluşturulmuş örgüt mü yoksa dernek mi önceliklidir?»* sorusunun yanıtı hep arandı.

Olağan yöntem şöyledir: Dernek açısından önemli olan konular, derneğin genel kurul toplantısından önce örgütün en yetkili organında ve iç tüzüğü ya da yönetmeliği (hangisi varsa) uyarınca görüşülerek karara bağlanır. Genel kurul üyeleri de masonca *(Masonluğun gerektirdiği biçimde)* davranır ve önceden alınmış kararlara uyum gösterir.

«Uyum göstermeyen olursa ne yapılır?» diye soracak mısınız?

Burada sözünü ettiğimiz nedir?.. Dernekçilik mi Masonluk mu? Dernekte üyeler vardır; Masonlukta kardeşler… Tüm dernek üyesi masonlar Masonlukta olduğu gibi dernek üyeliğinde de "masonca" davranmalıdır.

Ancak o tarihlerde masonlar henüz buna yeterince alışamamıştı. Nitekim bu nedenle Türk Yükseltme Cemiyeti'nin 1930 yılındaki genel kurul toplantısı "politikanın Masonluğa karışması" biçiminde yorumlanan bir olaya sahne oldu.

Aşağıda o olayın anlatımını göreceğiz ama zaten o da yukarıda belirtilmiş olan sıralama nedeniyle çıktı. Oysa sonradan bu uygulama tersine döndürüldü. Önce masonik nitelikli bir genel kurul toplantısı yapılır, bu toplantıda alınan kararlar resmî dernek kuruluna yansıtılır oldu. Kim bilir, belki de her ikisini bir arada uygulamak en doğru çözümdür.

1930 Yılındaki Olay

Bir mason örgütünde "dernek" açısından önemli olan konular, -başka bir sorun bulunmadığı sürece- "seçimler" ve "bütçe" olarak nitelenebilir. Bu konular dernek genel kuruluna getirilmeden önce düzenlenen masonik toplantıda belirlenir.

Türkiye Büyük Maşrıkı'nda 1930 yılında da öyle olmuştu. Daha doğrusu öyle olacaktı ama olamadı.

Derneğin genel kurul toplantısını o sıralarda Halk Partisi'nin ileri gelenlerinden olan **Hakkı Şinasi Paşa** yönetiyordu. Yeni büyük üstat ve büyük görevlilerin seçimlerine geçilmeden önce bir "adaylar listesi" dağıttırmıştı.

Diğer kurumlardan birçoğunda pek alışılagelmiş hatta "olağan" sayılabilen bu yöntem, masonik anlayışa kesinlikle aykırıydı. Karşı çıkışlar olunca, *«Hükümet mason cemiyetini tanımıyor; ancak Türk Yükseltme Cemiyeti'ni tanıyor. Biz de ancak bu cemiyet için intihap* (seçim) *yapacağız. Halk Partisi bütün cemiyetleri kontrol ettiği gibi bu intihabı da kontrol edecektir. Dağıtılan listeye reylerinizi vereceksiniz. Emr-i âlî böyledir; münakaşaya yer yoktur.»* diyerek seçimleri bu yöntemle yaptırmıştı.

Şimdi belki *«Emr-i âlî ne demektir?»* diye soracaksınız.

Günümüzün Türkçesine çevirirsek "Yüce makamın buyruğu"… Burada sorulması gereken ise o yüce makamın kim olduğu ya da kimin temsil ettiği…

Elbette gerçekten böyle bir buyruk olup olmadığı da belli değil. Önemli de değil.

Önemli olan, obediyansın kendi bünyesinde özgürce yapması gereken seçimlere böyle bir müdahalede bulunulmuş olması; üstüne üstlük bir politik parti adı belirtilerek…

Denilen o ki, aslında listede yer alan adayların seçilmesine hiç kimsenin pek bir diyeceği yokmuş. Nitekim listedeki adayların tümü seçilmiş. Fakat bu konudaki tartışma dinmemiş. Masonlardan birçoğu siyasetin Masonluğa sokulduğundan yakınıyormuş. Seçilmiş olan "daimî hey'et üyeleri" yani büyük görevliler bile aynı görüşteymiş. Sonunda topluca istifa etmeye karar vermişler.

Dolayısıyla "umumî hey'et" yani genel kurul yeniden toplanmış ve seçimler masonik yöntemlere uyularak, bu kez hiçbir dış etki altında kalınmaksızın yenilenmiş. Bu olay da Türk Masonluğu'na önemli boyutta bir hasar vermeden sona ermiş.

■ ■ ■

Diğer birçok ülkede de Masonluğun politikaya karıştırıldığı gibi politikanın da Masonluğa karıştırılmasına ilişkin örnekler görülmüştür. Özetle değindiğimiz bu olay, Türk Masonluğu'nda bildiğimiz ikinci önemli olaydır. Masonlar bu olayı haricî dünyaya herhangi bir şekilde yansımasına meydan vermeden atlatmış.

Fakat ülkenin 1930'lu yıllardaki politik ortamının ve kimi politikacıların bireysel hırslarının etkisiyle, anlattığımız bu olaydan beş yıl kadar sonra derneklerinin kapanmasına karşı yeterince direniş gösterememişler. Az sonra bu konuya da gireceğiz ama önce sözünü etmemiz gereken iki konu daha var.

Türk Masonluğu'ndaki İlk Bölünme

Türkiye'deki Masonluğun bölünmesinden söz ettiğimizde aklımıza hemen 1965-1966 olayları ve bunu izleyen olgu gelir.

Türk Masonluğu'nda bir "bölünme" olmuş mudur acaba?.. Bu hayli tartışmalı bir konu… Aslında tartışmalı olan da öyle bir olay değil, bunun anlatılmasında kullanılan terim: "bölünme"… Bunun bir kriteri olsa gerek. Localar ya da üye olan masonlar yüzde kaça yüzde kaç birbirlerinden ayrılırlarsa bu bir bölünme sayılabilir. Örneğin bu oran %10 - %90 ise buna "bölünme denilebilir mi? Yoksa "ayrışma" mı demeli?

Oysa bakın, 1932 yılının başlarında Türk Masonluğu'nda ilginç bir olay var. Buda bir bakıma "bölünme" sayılır ama "kopma" desek belki daha doğru.

Evet, "kopma"… O gerçekten de daha doğru.

Daha önce demiştik ya, Tarkiye'desimgesel derecelerin ulusal boyuttaki egemen yönetici ve düzenleyicisi olan Türk obediyansı, 1909 yılındaki kuruluşundan beri "büyük mahfil" (büyük loca) değil **"büyük maşrık"** (büyük doğu/grand orient) olarak adlandırılmıştı.

Evrensel boyuttaki masonik terminoloji dikkate alınırsa, pratikteki durum her nasıl olursa olsun bunun anlamı şöyle yorumlanabilirdi:

"Türkiye Büyük Maşrıkı tek bir rit ile bağımlı değildir. Çatısı altında farklı ritlerde çalışan localar bulunabilir."

Nitekim obediyansın kuruluşu sırasında düşünülen oydu. Yabancı obediyanslara bağlı olarak çalışan bazı localar ulusal obediyansa katılmak dileğinde bulunabilir ancak daha önce çalışmakta oldukları riti değiştirmemek isteyebilirlerdi.

Ancak öyle bir şey olmadı. Ta ki, bu konu **"Azim"** adını taşıyan bir locada enine boyuna tartışılıp, locanın Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'ni terk ederek Fransız Riti'nde çalışmak üzere hazırlık yapılmasının öngörülmesine dek…

1909 yılındaki özgün düşünce böyle değildi elbette… Sonradan kurulup Büyük Maşrık bünyesinde yer almış bir locanın rit değiştirmeye kalkışması kimin aklına gelebilirdi ki!..

Buna izin verilecek miydi?

Bu eğilim Büyük Maşrık'ın ileri gelenlerince hiç de olumlu karşılanmayınca, Azim Locası'nın üyeleri çalışmalarını durdurma kararı aldı.

Bunun üzerine gerek Azim Locası gerekse bireysel olarak üyeleri hakkında topluca masonik nitelikli bir soruşturma açıldı. Gerek loca gerekse üyeleri yargılandı.

Bu işlemin sonunda başta Azim Locası'nın üstad-ı muhteremi ile loca üyelerinden kimilerinin Büyük Maşrık'tan çıkarılmasına (ihraç edilmesine), locanın ise kapatılmasına karar verildi.

Kapatılan locanın üyelerinden birçoğu kendi aralarında birleşerek **"Müstakil Türk Masonluğu Azim Mahfil-i Âlîsi"** adını verdikleri bağımsız bir loca, bunun paralelinde aynı adı taşıyan bir de dernek kurdular.

■ ■ ■

Bu olay gazetelere de yansıdı ve üzerinde çeşitli spekülasyonlar yapıldı. Ancak bu örgüt düzenli ve sürekli bir etkinlik gösteremedi ve gelişemeden kapandı.

Aslında bu konu bu kadarcık değil… Bir sürü hoşnutsuz ayrıntısı var. Biz ise burada özetle, bu kadarıyla yetinmeyi yeterli gördük; bağışlayın.

Uluslararası Etkinlikler

Türk Masonluğu'nun 1923-1935 tarihleri arasındaki döneminde uluslararası masonik etkinlikler de oldukça hareketliydi.

Türkiye Büyük Maşrıkı, kısaca A.M.I. olarak anılan Uluslararası Masonluk Birliği'nin 1924 ve 1925 yıllarında Brüksel'de, 1926'da Belgrat'ta, 1927'de Paris'te, 1930'da gene Brüksel'de yapılan konvanlarına katılmaktan geri kalmadı. Türk masonlar, bu örgütte üst düzeyde yönetimsel görevler de aldı.

Birliğin sekizinci konvanı 1932 yılında İstanbul'da toplandı. Bu konvana 23 ayrı ülkeden delegeler katıldı. Görkemli bir balo düzenlendi; halkın da izlediği bir vapur gezisi ve daha birçok etkinlik yapıldı.

Gazeteler, obediyanslar arasında yapılan toplantılara değilse de bu vesileyle düzenlenen sosyal etkinliklere geniş yer ayırdı.

Masonlar, basın organlarının göstermiş olduğu ilgiyi o tarihlerde kıvançla karşılanmıştı. Ne var ki, bu güzel yankılanmanın, kısa bir süre sonra Türkiye'de Masonluğa karşıt eylemlerin başlaması üzerinde etkisinin olduğu da söylenebilir.

Elbette öyle olmuştur. Türkiye'de böyle açıkça masonik etkinlikler göstermenin antimasonik çevrelerde karşılıksız kalacağını mı sanıyorlardı?

Diğer Bazı Konular

Türk Masonluğu'nun 1923-1935 yılları arasındaki döneminde, her biri ayrı ayrı önemli sayılabilecek başka olaylar da var. Bunların ayrıntılarını tarih kitabı yazan masonlara bırakarak özet notlar verelim.

Anlaşılan, yazar, kendisinin de bir masonik tarih yazarı olduğunu kabul etmiyor.

En önemli sorunlardan biri, derneklerin kendi malı olacak binalar sağlamaktı. Locaların kiralık yerlerde çalışması hayli sıkıntı yaratıyordu. Bu bağlamdaki ilk atılım, 1929 yılında Beyoğlu Polonya Sokağı No. 25 adresindeki eski bir konağın satın alınması oldu. Konak onarılıp yenilendi ve Türk Masonluğu'nun ilk binası olarak hizmete girdi. Sokağın adı da **"Nuru Ziya Sokağı"** olarak değiştirildi.* Günümüzde Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın merkezi hâlâ aynı yerde; sadece sokaktaki kapı numarası değişti.

1931 yılında ***"Büyük Şark"*** adlı bir masonik dergi çıkarılmasına başlandı. Bu derginin 1935 yılı Mayıs ayına kadar her üç ayda bir olarak 19 sayısı yayımlandı. Aynı yıl **"Türk Yükseltme Cemiyeti Teavün Sandığı"** adlı bir yardımlaşma fonu kurulmuştu. Türk masonların tümünün doğal üyesi olduğu bu sandığın işlevi, herhangi biri ölünce ailesinin ivedi gereksinmelerini karşılayabilecek belli bir maddî katkıda bulunmaktı.

UYKU DÖNEMİ

1935 yılının Ekim ayında Türk Masonluğu, masonik deyişle uykuya yattı. Bunun anlamı, ülkedeki tüm mason örgütlerinin belirsiz bir süre için kapanmış olmasıdır. Masonlukta, simgesel bir terim olan "uyku" sözcüğü, çalışmaların şimdilik belirsiz bir süreyle tatil edildiğini, bir gün yeniden başlayabileceğini belirtir.

Kamuoyunda kimileri bu olay için *"Türkiye'de mason locaları kapatıldı."* dedi. Hatta kimine göre de o tarihte *"Türkiye'deki Masonluk ilga edildi."* yani ortadan kaldırıldı.

Kimilerine göre bu işlem *"Atatürk'ün isteği üzerine"* gerçekleşti yani Türkiye'deki locaları Atatürk'ün kapattırdığı söylendi.

Kimi masonlara göre, o sıralardaki politik ortamın koşulları ne yazık ki locaların çalışmalarını tatil etmeyi gerektiriyordu. Kimilerine göre ise, aslında başta büyük üstat olmak üzere diğer ileri gelenler boşuna telâşa kapıldı ve bu konuda bireysel yetkileri olmadığı halde çalışmaları durdurdular.

Üzerinde hayli spekülasyon yapılmış olan bu konuyu biraz ayrıntıya girerek incelemeliyiz. Çünkü bu olayın üstünden bu kitabın yazıldığı tarihte 83 yıl geçmiş olmasına karşın günümüzde bile tartışmaları sürmektedir.

---

* Yakın geçmişimizde Beyoğlu Belediyesi bu adı "Nuri Ziya Sokağı" diye değiştirdi.

■ ■ ■

Yurdumuzdaki mason kuruluşlarının 1935 yılında niçin ve nasıl kapanmış olduğu üzerine gerçekçi bir yargıya varabilmek, ancak bu olayı hazırlayan nedenleri iyice inceleyip kavramakla olanaklıdır.

"Atatürk Türkiye'deki mason localarını kapattırmıştır; işte o kadar." diyerek kestirip atmak, Masonluğa karşıt birtakım yazarların savlarının, gerçekten de doğru olup olmadıklarına bakmaksızın körü körüne peşinde gitmekten, *"Ha!"* diyenin *"Hu!"* deyiciliğini yapmaktan başka bir şey olmaz.

Atatürk'ün Masonluğa karşı tutumunun nasıl olduğunu, Masonluk konusunda o tarihlerde Çankaya'da yapılmış konuşmaları bilmek, buna dayanarak bir yargıya varmak gerekir.

Üstelik sonraki yıllarda yayımlanmış birtakım anılar, kitaplar ve gün ışığına çıkarılmış belgeler, bu konuyu iyice aydınlığa kavuşturmuştur.

Antimasonik yazarlar ise bunları göz ardı ederek kendi bildiklerini okumayı sürdürür.

Bu nedenle, önce böyle bir sonucu hazırlayan etkenler üzerinde durmalıyız. Yer yer açıklama ve yorum yapma hakkımız da var elbette.

Bunları bu kitabı okuyanlara şayet günümüze kadar bu konuda edindikleri bilgiler yanlışsa onlara düzeltme fırsatı vermenin ötesinde, bulunduklarıçevrede bu konu gündeme gelecek olursa, gerektiğince (isterlerse) açıklama yapabilmeleri için anlatacağız. Dolayısıyla şunu da ekleyelim:

Bunların herkese anlatılmasında hiçbir sakınca yok. Aksine yarar var.

Pek "masonca" bir düşünce!

Masonluğa Karşıt Akımlar

Masonluğa karşıt akımlar Türkiye'de öteden beri vardı. Fakat Osmanlı Devleti döneminde, -hele meşrutiyet öncesinde- antimasonik girişimlere gerek kalmadığı söylenebilir. Çünkü zaten padişahın tutumu Masonluğa karşıttı. 2. Abdülhamit, antimasonik girişimlerde bulunacak kimselerin yapabileceklerini onlardan çok daha etkili bir şekilde becerebilecek güçteydi.

1908 yılında 2. Meşrutiyet ilan edilip ertesi yıl 2. Abdülhamit tahttan indirilince, antimasonik cephede âdeta bir boşluk oluştu.

Masonluğa karşıt kimi yazarların iddiaları uyarınca, zaten padişahı devirenler de *"vatan haini masonlar"* idi. Onlara göre, gerek 2. Meşrutiyet gerekse padişahın tahttan indirilmesi halkın ve devletin genel yararlarına değil, masonların haince emellerinin gerçekleşmesi amacına yönelikti. Bunu da İngilizler ve Fransızlar başta olmak üzere tüm *"batılı kâfirler"* olanca güçleriyle desteklemişti.

Dolayısıyla, Türk Masonluğu'nun 1909 yılında ulusal nitelikle örgütlenmesiyle birlikte antimasonik girişimler de başladı.

■ ■ ■

Biz burada ***«O tarihte Türk Masonluğu ulusal (millî) bir kimlik kazanmıştır.»*** diyoruz. Masonluğa karşıt olanlar ise Masonluğun hiçbir suretle "ulusal" bir nitelik taşıyamayacağını, dolayısıyla masonların etkinliklerinin ulusal çıkarlara aykırı olduğunu savunuyor.

Bu yeni ya da çok sonraki bir söylem değil. Gerçi Osmanlı Devleti'nin bir "ulus" olup olmadığı da tartışılabilir ama o bizim buradaki konumuzun dışında… Bizi ilgilendiren, o tarihlerde de aynı şeylerin söylenmekte oluşu…

Antimasonik nitelikli girişimler önceleri pek uzun sürmedi. Nasıl Türkiye'deki Masonluk gerek Birinci Dünya Savaşı'nın gerekse hemen ardından Kurtuluş Savaşı'nın etkisiyle zayıflamışsa, antimasonik etkinlikler de bu birkaç yıl içinde durakladı. Masonluğa karşıt olanlar şimdi işi gücü bırakıp bir de Masonluk ile mi uğraşacaktı? Onlara göre zaten ha ülkemize kasteden düşmanlar ha Masonluk!

Burada asıl konumuzu bırakıp Türkiye'deki antimasonik girişimlere daldık.

Evet, öyle çünkü **Türkiye'deki Masonluğun "Uyku Dönemi" bir antimasonik etkinliğin ürünüdür**. Bunu 18. bölüme bırakamayız.

18. Bölüm denilen, Türkiye'deki Masonluğa karşıt girişimler…

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ise Masonluğa karşıt olanlar, Türkiye'nin çağdaşlaştırılarak uygarlaştırılması doğrultusunda gerçekleştirilmesine başlanan devrimler karşısında bir duraksama dönemi geçirdi. O sıralarda neye ve nasıl karşı çıkacaklarını bilemediler; bir süre beklediler.

Cumhuriyet, genç Türkiye'ye, aydınların Osmanlı Devleti döneminde dört gözle baktığı ilerici bir devlet anlayışı, halkın çağdaş bir yaşam düzenine geçiş atılımı getirmişti. Bu bakımdan Masonluk, demokratik rejimle yönetilen diğer özgür ve laik ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de daha rahat sayılabilecek bir çalışma ortamı bulmuştu.

"Laik ülkeler" denilince, bu deyiş biraz tartışılabilir.

İşte bu yeni ortam, antimasonik cephede yeni eylemler doğurdu. Genç Türkiye Cumhuriyeti onuncu yılına yaklaşırken antimasonik girişimler de hız kazandı. Bunların başını ise bir yandan Masonluğun ne olduğunu hiç bilmeyen ya da bilse de anlamayan, anlasa da anlamazdan gelen, okumuş olsa da aydınlanamamış kimseler, diğer yandan benimsedikleri fanatik ülküler nedeniyle kendilerini Masonluk ile savaşmak gerektiğine kaptırmış olan çevreler çekiyordu.

Bu akımlar durup dururken, kendiliğinden ortaya çıkmış değildi. Nitelikleri bakımından Cumhuriyet öncesindeki antimasonik tutum ve eğilimlerden farklı sayılırdı. Yalnızca yurt içinden doğmuyor, dış kaynaklarca da kışkırtılıyordu.

Türkiye açısından bu yeni sayılabilecek tarzdaki antimasonik girişimlerde özellikle ve öncelikle devletin yasama organı üzerinde etkisi olan kişi ve gruplar kullanılıyordu. Basın organlarının etkinliğinden de yararlanılmaktaydı. Her şeyden önce kendi kazançlarını düşünen birkaç gazete ve dergi, her söylentiyi allayıp pullayarak, yalnızca dikkati çekmekle kalmayıp sansasyon yaratabilecek nitelikte haber ve makaleler yayımlıyordu.

Uluslararası Masonluk Birliği'nin üyesi olan çeşitli mason kuruluşlarının temsilcilerinin İstanbul'da toplandığı sıralarda, Türkiye'de Masonluğun amaçları, ilkeleri ve çalışma yöntemi üzerine çeşitli görüşler ileri sürülüyordu. Bırakın bunların birçoğunun yanlış olmasını, çoğu baştan sona uydurmaydı. Üstelik bu görüşler arasında açık çelişkiler de vardı. Fakat zaten tüm bunlar Masonluğun ne olup ne olmadığını bilmeyenlere yöneltildiği için, içerdikleri yanlışlıkların ve çelişkilerinin ayrıtına varılamıyordu.

Bir yanda 2. Abdülhamit döneminin hayranları ile **"şeriat"**ın geri getirilmesini isteyenler vardı. Bir diğer yanda Türk ulusçuluğunu fantastik boyutlara vardırıp **"Turancılık"** peşinde koşanlar, **Komünizm** gibi totaliter rejimlerin ya da **Faşizm** ve **Nazizm** gibi dikta yönetimlerinin egemen olduğu bazı ülkelerin politikalarını Türkiye'ye de yansıtmaya çalışanlar…

Hepsi de Masonluğa karşıt bir başka cephe oluşturuyordu.

«Bu biraz abartı oldu galiba!» diyecek misiniz?

Deseniz de demeseniz de yanıtı: Hayır. Şayet her birinin salt Masonluğa karşıt girişimlerde bulunduğunu söylemiş olsak, doğru! Fakat her biri ayrı ayrı kendi doktrinleri çerçevesinde Masonluğu da hedef alıyordu. Biz konuya Masonluk açısından bakınca, karşımızda değişik yönlerden saldırılarla karşılaşıyoruz. Bunları bu kitabın 18. bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Demek o bölümü beklemek zorundayız. Elimizde basılı kitap olsa hemen oraya geçip bakabilirdik. Dijital ortam bize bu olanağı vermiyor. Belki bir çaresine bakılabilirdi fakat burada kitabı yazılış sırasına göre incelemekte olduğumuz için sabredeceğiz çaresiz!

İşte bunlar 1930'lu yıllarda giderek artış gösterirken, bir de kendilerini âdeta dev aynasında gören ya da öyle görmeye yönlendirilmiş politikacılar vardı.

Aralarından kimileri Cumhuriyet öncesinin **İttihat ve Terakki Partisi** ile Türk Masonluğu'nu özdeşleştiriyor ve iç politika çevrelerinde oldukça tutulan şöyle bir görüş ileri sürüyorlardı:

> ***"Cumhuriyetin ilanıyla birlikte İttihat ve Terakki'nin de işlevi sona ermiştir. Dolayısıyla artık Türkiye'de Masonluğun varlığına gerek kalmamıştır. Üstelik Masonluğun yurt çapındaki amaç ve ilkeleri, Halk Partisi'nin programıyla hemen hemen aynıdır. Bir kez de bu nedenle Türkiye'de mason derneklerinin varlığına gerek yoktur."***

Bu deyişteki en ilginç taraf, Masonluğun amaç ve ilkelerinin bir politik partiyle aynı olması durumunda, o politik partinin de Masonluk ile özdeş sayılması gerektiğinin gözden kaçırılmakta oluşuydu.

Bir diğer deyişle, bu söyleme göre Halka Partisi = Masonluk oluyordu.

Kuşkusuz böyle bir şey olamazdı ama bu görüşü ileri sürenler kendi sözleriyle kendi içlerinde çelişki yaratıyordu. Gerçi Masonluğun ne olup ne olmadığını bilmeyen bunu da bilemezdi ama zararı yok; inansın yeter!

■ ■ ■

Öte yandan o sıralarda genellikle **"Farmasonluk"** olarak anılan bu kurumun zaten *"gâvur icadı bir gizli örgüt"*, *"dinsizlik ve Allahsızlık"*, *"milliyetçiliğe aykırı bir beynelmilelcilik"* olduğunu, Türklük ve Müslümanlık ile kesinlikle uyum içinde olamayacağını ileri sürenler vardı. Masonluğu her nasıl olursa olsun kamuoyunun gözünde küçük düşürmeyi hatta halkı masonlara karşı eylemsel girişimlerde bulunmak üzere galeyana getirmeyi amaçlıyorlardı.

Aslında bu değerlendirmeler sadece o döneme özgü değil; daha sonra da sıkça görüldü hatta basılı ansiklopedilerde bile yer aldı.

Masonların, kendilerinden başka hiç kimseyi almadıkları yerlerde toplanarak *"ne idüğü bilinmez"* diye nitelenen *"gizli kapaklı"* hatta *"ahlâk dışı"* birtakım işler çevirmekte olduğu üzerine savlar da alıp yürümüştü. Bunlar, Masonluğun niteliğini, locaların çalışmalarının nasıl yapıldığını bilmeyen kişilerin kuşkularını kamçılıyordu. Toplumda "aydın" geçinen kimseler arasında bile bu tür iddialara kananlar vardı. Üstelik bu ağır suçlamalara karşı masonların hiç sesleri solukları çıkmıyordu. Buna bakılarak Masonluk hakkında söylenenlerin "doğru" olduğu sonucu çıkarılıyordu.

Masonların Tutumu

O tarihlerde masonlar, aklı başında kişilerle özel söyleşilerde kendilerine bu saldırı ve suçlamaları niçin yanıtlamadıkları sorulduğunda, şöyle diyordu:

> *«Masonluğa böylesine bilgisizce ve bilinçsizce ya da ön yargılar ve art niyetle saldıranlar, yöntemlerini "demagoji" üzerine kuruyor. Yanıt vermek, bizi ister istemez onlarla polemiğe girmek zorunda bırakır. Bunun da hiçbir yararı olmaz. Masonluk hakkında ileri sürülen yanlış savların hepsinin boş lâf olduğu, bize ve diğer kardeşlerimize iftira edildiği ergeç anlaşılacaktır. Bunların kamuoyu üzerindeki etkisi gelip geçici olacak, zamanla unutulacaktır. Gerçeğin ne olduğu bir gün ortaya çıkacaktır.»*

Masonların bu tutumu tek bir sözcük ile nasıl nitelenebilir? Buna "umut" mu demeli, "güven" mi, "umursamazlık" mı, yoksa "çaresizlik" mi?

Masonların bu konuda üyesi oldukları bu kurumun amaçlarını ve ilkelerini ortaya koymaktan, hele kendilerinin de Masonluğa girmiş bulunduklarını açıkça belirtmekten çekindiklerini hatta korktuklarını söylemek pek yanlış sayılmaz.

Fakat bu çekingenliklerini hatta korkularını haklı bulmak da gerekir. Çünkü o günlerin koşulları altında karşıtlarıyla didişmeye girişselerdi, -bunu hangi yöntemi uygulayarak yapmış olurlarsa olsunlar- pek bir şey değişmezdi. Aslında o günden bugüne geçmiş olan yıllar boyunca da genel olarak durumda pek bir değişiklik oluşmadı. Sadece şimdi insanlarımız biraz daha bilgili; olur olmaz savlara kolayca inanmamayı, safsatalara kulak asmamayı biliyor. Bunu da elbette sadece bir "okumuş azınlık" için söyleyebiliriz.

Kardeşlerimiz o günlerde kendilerini savunmaya girişseydi, bunu yaparken ister istemez iç politikada etkin ya da üst düzeyde bir devlet görevlisi durumunda olan, halkın adlarını sık sık duyduğu kimi ünlü kimselerin de Masonlukla ilişkisi açıkça ortaya çıkardı.

Herhangi bir olumsuz ön yargısı bulunmayanlar *«Bunun ne sakıncası olabilirki? Masonluk saygın bir kurum değil mi; kişiye de saygınlık kazandırmaz mı?»* diye düşünebilir. Öyledir ama Masonluk hakkında yeterince bilgisi olmayanlar, aslında kimlikleri ve olumlu çalışmalarıyla halkın beğenisini kazanmış bu kimselerin mason olduğunu öğrenince, hiç de Masonluğun yararlı ve saygın bir kurum olduğu görüşüne varmazdı. Hiç de *«Bu saygın devlet büyüklerimiz mason olduğuna göre, Masonluk da iyi bir şey olsa gerek!»* demezdi. Yalnızca Masonlukla ilişkisi olduğu öğrenilen o kişiler halkın gözünde saygınlıklarını yitirirdi, o kadar… Bu fırsatı kaçırmayacak olan antimasonik çevrelerin kışkırtmaları halkın üzerinde daha etkili olmayı sürdürürdü. *"Masonluk, devlet büyüğü olarak gördüğümüz önemli kişileri de ele geçirmiş; ne yazık!"* diye kaygılar yaratılırdı.

Büyük olasılıkla o kadarla da kalmazdı. Antimasonik yazarlar, bu olguyu hemen kendi savlarının bir kanıtı olarak yakalayıp, Masonluğun Türkiye Cumhuriyeti'ni çökertmek için nasıl da devletin üst düzeylerine kadar sızmış olduğuna dair vaveylâ koparır, tehlikenin çok büyük boyutlara varmış olduğunu ileri sürüp halkı Masonluğun başının bir an önce ezilmesi gerektiğine inandırmak üzere yoğun propagandalara girişirlerdi.

Tüm bunlar ne Türk Masonluğu'na hele ne de Türk ulusuna bir yarar sağlardı. Ancak antimasonik girişimlerde bulunanların işine gelir, bu kişi ve çevrelerin ekmeğine yağ sürülmüş olurdu.

Bu savunma acaba ne denli doğru?

1930'lu yıllardaki bu söz konusu akımlar, saldırılar, olumsuz propagandalar ve suçlamalar yalnızca Masonluğu ve masonları hedef almakta da değildi. Mason dernekleriyle birlikte daha birçok sosyal ve kültürel nitelikli dernek ya da kurum, düşünü çerçeveleri pek dar olan bağnaz çevrelerin yaygaralarından etkilenmekteydi. Nitekim birçok dernek yeterli direnişi gösteremeyerek kapanmak zorunda kaldı. Bunların arasında **Türk Kadınlar Birliği** de vardı.

■ ■ ■

Tüm bunlarla birlikte, Türkiye'deki mason derneklerinin kapanmasına asıl bu etkenler değil, birkaç kişinin Masonluğa karşı beslediği bireysel hınç neden oldu.

Elbette bu kişiler niçin Masonluğa karşı çıkmakta olduklarını açıkça ortaya koyamazdı. Yoksa *"Şecaat arzederken merd-i kıptî sirkatin söyler."* * deyişindeki gibi, kendi kusurlarının açığa çıkarmış olurlardı.

Dolayısıyla bu kişiler, antimasonik propagandaların kapsamındaki suçlamaları ve kötülemeleri kullanmaya girişti. Fakat bu tutum politik çevrelerde istenilen tepkiyi yaratmada yetersiz kaldı. Bunun üzerine, Türkiye'de mason derneklerinin varlığına hiç de gerek bulunmadığı görüşüne sarılarak, bunu yaygın bir şekilde benimsetmeye yöneldiler.

Kuşkusuz bu yöndeki propagandaya karşılık *"Bu dernekler gereksiz olabilir; ama açıkça belirgin bir zararları var mı?"* sorusu ortaya atılabilirdi.

* Çingenenin merdi yiğitliğini gösterirken suçunu söyler.

Bunun için mason derneklerini Türkiye Cumhuriyeti'nin geçen on yıllık dönemdeki yararlı ve başarılı atılımlarının hemen tümünü kendisine mal etmekte olan Halk Partisi'ne âdeta bir rakip kuruluş gibi gösterdiler. Böylece, mason olmayan birçok politikacının Masonluktan çekinmesini, en azından Masonluğa hiç de sıcak bakmamasını sağlamış oldular.

Nitekim daha 1931 yılında **Türk Ocakları** da yaklaşık aynı nedenle, politik bir nitelik kazanabilecekleri gerekçesiyle kapatılmış, onların yerine doğrudan Halk Partisi'nin denetimi altında olan **Halk Evleri** kurulmuştu.

Sanki günümüzde (2026) Türkiye'deki siyaset çevresi …

Politika Sahnesindeki Etkinlikler

Türkiye'deki mason derneklerinin kapanmasına üç kişi neden oldu.

1. Nafıa Vekili (Bayındırlık Bakanı) **Recep Peker**.

«Nedeni belli mi?» diye soracak mısınız?

Belki söylenmeden de tahmine edebilirsiniz: Ankara'da Masonluğa girmek üzere yapmış olduğu başvuru geri çevrilmişti.

2. Hükümette Adliye Vekili (Adalet Bakanı) olarak da bulunmuş olan ünlü hukukçulardan **Mahmut Esat Bozkurt**.

O da İzmir'de Masonluğa girmek istemiş ama kabul edilmemişti. Hatta bundan ötürü Karşıyaka'da bir locanın çalışmakta olduğu binayı kurşunlamıştı.

3. Mahmut Esat Bozkurt'tan sonra Adliye Vekili olan **Şükrü Saraçoğlu.**

O da açıkça Masonluğa karşıt bir tavır takınmıştı ama bunun öncekilere benzer bir nedeni olup olmadığı bilinmiyor.

Halk Partisi içinde çok etkili olan bu üç politikacı, Masonluk konusunun sık sık parti toplantılarının gündemine getirilmesini ve tartışılmasını sağlıyorlardı. Bu tartışmalarda Masonluk üzerine iyi ve doğru bir şey söylendiği pek yoktu.

Toplumda ve basında antimasonik girişimlerde bulunanların görüşleri de ara sıra toplantılarında yineleniyordu. Böylece o dönemdeki parti üyeleri arasında oldukça büyük bir kitle Masonluğun "kötü ve zararlı" olduğuna, en azından ileride bir zararının ortaya çıkabileceği düşüncesiyle "gereksiz" bir kurum olduğuna inandırılmıştı. Özellikle, Atatürk'e pek yakın olduğu bilinen Mahmut Esat Bozkurt, birkaç kez Atatürk ile bu konuda ayrıntılı söyleşilerde bulunduklarını belirterek *«Esasen Reisicumhurumuz Gazi Mustafa Kemal Hazretleri de bu cemiyetlerin kapatılmalarını muvafık* (uygun) *bulmaktadırlar.»* demişti.

Nitekim 1935 yılında Türkiye'de mason derneklerini Atatürk'ün kapattırmış olduğuna ilişkin iddianın gerekçesi budur. Bu konunun aslının nasıl olduğunu, böyle bir iddianın nereden çıkarıldığını az sonra göreceğiz.

Bu aşamada sizin olası sorunuz şöyle olabilir: *«Peki ama gerek partide gerek hükümette masonlar da yok muydu? Var idiyse, onların eli armut mu topluyordu? Neden karşı girişimde bulunmamışlar?»*

Bunun yanıtını az önce gördük ama şunu da ekleyebiliriz: Evet, vardı ama bir saldırıya karşı verilebilecek yanıt, yapılabilecek girişim bulunmaması bir yana, mason derneklerini kapattırmaya kafasını takmış, bu bağlamda âdeta başka hiçbir şey düşünemez hâle gelmiş olan, hemen herkesle bire bir özel görüşerek onları da kendi cephelerine çekenlere karşı işe yarar bir etki sağlayamazdı ki!

Açıkçası, masonlar pasif davranıyormuş.

Oysa gerek parti üyeleri gerekse milletvekilleri arasında birçok mason vardı. Örneğin Millî Müdafaa Vekili (Milli Savunma Bakanı) **Kâzım Özalp** ile Dahiliye Vekili (İçişleri Bakanı) **Şükrü Kaya**… Fakat bu hükümet üyelerinden biri ya da mason olan herhangi bir milletvekili çıkıp da şöyle mi diyecekti: «Ben de masonum… İşin içindeyim… Bu arkadaşlarımız konuyu iyi bilmiyor veyanılıyorlar. Masonluk, ileri sürüldüğü gibi kötü ve zararlı bir kuruluş değildir. Bu iddiaların tümü yalan ve boş suçlamalardır.»

Hiçbiri böyle bir şey söyleyememişti. Söyleyemezdi. Hiçbir mason kendinde Masonluk ile ilgili gerçekleri açıkça ortaya serebilecek gücü görememişti.

Sonuç: Parti toplantılarında bu konu giderek alevlendi. Üyelerin çoğunluğunun eğilimi aşağı yukarı belirginleşmişti. Millet Meclisi'nin gündemine alınmak üzere, mason derneklerinin kapatılması için bir yasa önergesi hazırlanmasına bile başlanmıştı. Özellikle Ankara'daki masonlar bu durumun geleceğinden çok endişe duyuyordu.

Önemli Bir Toplantı

Şükrü Kaya, -belki de dahiliye vekili oluşunun etkisiyle- parti toplantılarındaki gelişmelerden ötürü hayli telâşlanmıştı. Durumu o sırada Ankara'daki tek loca olan Cumhuriyet Locası'nın Üstad-ı Muhteremi, Ziraat Bankası İdare Meclisi Reisi İhsan Abidin'e aktardı. **İhsan Abidin**, çok hatırı sayılan, gerek Türkiye Büyük Maşrıkı'nda gerekse Türkiye Yüksek Şûrası'nda zaman zaman önemli görevler üstlenmiş hayli eski ve deneyimli bir masondu. Hemen herkes onu çok sever, saygı duyar, görüşlerine güvenirdi. Şükrü Kaya'nın dileği üzerine Türk Masonluğu'nun o sıralardaki ileri gelenlerini Ankara'da yapılması öngörülen bir toplantıya çağırdı.

Çağrılanlardan kimilerinin adlarını verelim çünkü bu çok önemli.

- Türkiye Büyük Maşrıkı Üstad-ı Âzamı, İstanbul Emlâk Bankası Umum Müdürü **Muhittin Osman Omay**;
- Türkiye Yüksek Şûrası Âmir-i Hâkim-i Âzamı **İsmail Hurşit** ile birlikte kaymakamı (yardımcısı) **Nurettin Ramih**;
- Türkiye Büyük Maşrıkı'nın daha önceki üstad-ı âzamlarından İstanbul Milletvekili **Edip Servet**;
- Türkiye Yüksek Şûrası'nın önceki âmir-i hâkim-i âzamlarından Şûrayı Devlet Reisi (Danıştay Başkanı) **Mustafa Reşat Mimaroğlu**;
- Gene Türkiye Yüksek Şûrası'nın daha önceki âmir-i hâkim-i âzamlarından **Fuat Süreyya Paşa**.

Toplantıya çağrılmış olmakla birlikte gelemeyenler de oldu. Ancak katılanlar arasında Türkiye Yüksek Şûrası'nın ileri gelenlerinden **Muhib Nihat Kuran**, Millet Meclisi Grup Reis Vekili **Hasan Saka,** Tekirdağ Milletvekili **Cemil Uybadin** ve Ankara Valisi **Nevzat Tandoğan** da vardı.

Bu isimleri sayışımızın nedeni buradaki konumuzla doğrudan bağlantılı değil…

O tarihlerde gerek siyasette gerekse devlet çarkında kimi masonların ne gibi mevkilerde bulunduklarını görüyorsunuz. Bu durum bir ülkede Masonluğun değil ama masonların önemini yansıtıyor. Günümüzde bunun yarısı olsa, diğer masonlar da kim bilir Masonluğun amaçları doğrultusunda ve ülkenin yararına neler yapar neler!... Nitekim o zamanlar adları bir "ünlüler listesi"nde geçmeyen birçok mason, Türkiye'nin yararına kimsenin duymadığı ve bilmediği çok şey gerçekleştiriyordu.

Yazar, mason olduğu için biraz övünmüş! Hatta övünmeyi aşırılığa vardırmış.

Bu araya girişten sonra konumuza dönelim.

■ ■ ■

8 Ekim 1935 günü Ankara'nın o tarihlerde pek ünlü olan **Karpiç Lokantası**'nda yapılan toplantı, Türk Masonluğu'nun tarihinde çok önemli bir yer tutar.

Neler olup bittiğini şöyle özetleyebiliriz:

Şükrü Kaya, son parti toplantısında belirlenen görüşü uzun uzun anlattı. Mason derneklerinin bir an önce kapatılmasını önerdi. Gerek Türkiye Büyük Maşrıkı gerekse Türkiye Yüksek Şûrası ileri gelenleri, loca ve atölyelerin çalışmalarını şimdilik durdurabileceklerini fakat derneklerin kapatılabilmesi için mutlaka ayrı ayrı olmak üzere umumî heyetlerin (genel kurulların) toplanmasının gerektiğini, kendilerinin böyle bir karar vermeye yetkilerinin olmadığını belirttiler.

Şükrü Kaya diretti. Durumun çok kritik bir aşamaya girmiş olduğunu, zaman yitirilmemesi gerektiğini, üstelik umumi heyet üyelerinin koşulların zorlayışını anlamakta güçlük çekebileceklerini, dolayısıyla ters bir karar verebileceklerini, bu konuda bir yasa çıkacak olursa kardeşler hakkında da tek tek soruşturma açılabileceğini söyledi. İlk söyledikleri diğerlerini pek etkilemedi ama *«Masonlar hakkında da tek tek soruşturma açılabilir.»* demesi hayli endişe yarattı. Üstelik bunu herhangi biri değil, içişleri bakanı söylüyordu.

Kuşkusuz hiçbir masonun, salt bir mason derneğinde üye oluşundan ötürü veremeyeceği bir hesap yoktu. Fakat gerçekten de böyle bir şey yapılacak olursa, bu bir felâket olurdu ve bu felâketi yaratan fırtına dindikten sonra bile Türk Masonluğu'nun yeniden derlenip toparlanabilmesinden belki de umudu kesmek gerekebilirdi.

Yönetici masonlar çaresiz kalmıştı.

Daha iyi bir çıkar yol bulunamayacağı kanısına vararak Şükrü Kaya'nın önerisine uymaya razı oldular. Önceden hazırlanmış bir bildirgeyi imzaladılar ve "Dahiliye Vekili"ne verdiler.

Derneklerin Kapanışı

10 Ekim 1935 tarihli gazetelerde, Anadolu Ajansı aracılığıyla verilmiş şöyle bir haber çıktı:

> *"Mes'ul ve ma'ruf* (sorumlu ve bilinen) *imzalar altında ajansımıza verilmiştir: Türk Mason Cemiyeti, memleketimizin sosyal tekâmülünü (*gelişimin) *ve günden güne artan muazzam terakkilerini nazar-ı itibare* (göz önüne) *alarak ve Türkiye Cumhuriyeti'nde hâkim olan demokratik ve cidden lâik prensiplerin tatbikatından doğan iyilikleri müşahede ederek, faaliyetine, bu hususta hiçbir kanun olmaksızın nihayet vermeği ve bütün mallarını memleketin sosyal ve kültürel kalkınmasına çalışan Halk Evlerine teberruu muvafık görmüştür."*

Biraz eskice bir dil… Bazı sözcükleri anlayamamış olabilirsiniz. Bunun için sözlük karıştırmanız gerekmez. Burada hepsini günümüz Türkçesiyle yeni baştan yazma zahmetine de katlanmadık. Özü şu: Türkiye'de mason dernekleri kapanmış, malları Halk Evleri'ne bağışlanmıştır.

Türkiye Büyük Maşrıkı'nın Üstad-ı Âzamı Muhittin Osman Omay, bir genelge yayımlayarak tüm locaların çalışmalarının yeni bir duyuruya kadar tatil edilmiş olduğunu bildirdi. Ertesi günkü gazetelerin birçoğunda bu bildirge *"Mason locaları birer birer kapanmaya başladı."* biçiminde yorumlandı.

Türkiye Yüksek Şûrası da kendisine bağlı atölyelerinin çalışmalarını durdurdu.

Şükrü Kaya, dahiliye vekili sıfatıyla bu konuda kendisine yöneltilen bir soru üzerine kısaca şunları söylemişti: *«Türk masonları, kendi ideallerinin hükümetin esas programına dahil olduğunu görerek, kendi teşkilâtlarını kendileri feshetmişlerdir. Hükümetin bu iş üzerinde hiçbir teşebbüs ve alâkası yoktur.»*

Gazeteler, bunu izleyen birkaç gün boyunca Masonluk ile ilgili haber ve yorum yayımlamayı sürdürdü. Bunların hem doğruları hem yanlışları vardı ama artık hiç kimse neyin doğru neyin yanlış olduğu üzerinde durmuyordu. İşin ilginç yönü, masonların büyük çoğunluğunun localarının kapanmış olduğunu gazetelerden öğrenmesiydi. Türk Masonluğu, bireysel birtakım hınçlar nedeniyle ve tutkular uğruna, bilerek ya da bilmeden, isteyerek ya da istemeden verilmiş olan bir politik ödünün kurbanı olmuştu.

Cumhuriyet gazetesinin 14 Ekim 1935 tarihli yayınında ***"Türkiye Mason Locaları Bir Emirle Kapatıldı"*** başlığı altında çıkan haber makale şeklindeki bir yazıda şöyle bir yoruma yer verilmişti:

> *"Türkiye'de halen ecnebî maşrıklarına mensub localar kalmamış, bunlar vaktile Türk Maşrıkı'na dahil olmağa mecbur edilmiş olduklarından, bu suretle son zamanlarda İtalya, Almanya ve Rusya'da olduğu gibi Mason teşkilâtı memleketimizde de ilga edilmiş oluyor. Bu teşkilâtın kaldırılmasını icabettiren sebep, son fırka programında kökü dışarıda bulunan teşekküllerin memleketimizde yer bulamıyacağına dair olan kayıttır. Maamafih masonlar kendi köklerinin dışarıda olmadığını, konfederasyon halinde idare edilen Masonluğun burada serbest, müstakil ve milliyetçi olduğunu söylüyorlardı.*

Esasen son zamanlarda yapılan muhtelif neşriyatta da görüldüğü üzere, Masonluk memleketimizde bir sır olmaktan çıkmıştı. Zira Masonluk daha ziyade lâiklik ve eskiliğe karşı aleyhdarlık ve müntesibleri arasında tesanüd ve mütekabil yardımlar fikrini güden bir müessese olup koyu taassuba aleyhdarlığından dolayı hatta dinsizlik veya milliyetsizlik isnadı altında bile bulunuyordu."

Bunun da biraz eskice bir dil oluşuna karşın herhalde ne denilmekte olduğunu anladınız.

Günümüzdeki bir okur, özelikle gençler, burada denilenleri anlamakta güçlük çekmekte olabilir. Keşke bunun da bir güncel Türkçeye çevirisi yapılsaydı.

Bir karşı yorum yapalım.

Türk ulusu ne bir İtalyan Faşizmini ne bir Alman Nazizmini ne de bir Rus Komünizmini benimseyebilirdi. Bu ülkelerde ve bu politik rejimlerin baskısı altında Masonluğun yasaklanışı ile Türkiye'deki mason derneklerinin kapanması olayını benzeştirip bağdaştırmaya kalkışmak büyük bir yanılgıydı. Diğer özgür ve demokratik ülkelerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de Masonluğun yaşayamaması ve locaların çalışmalarını kesintisiz sürdürmemeleri için hiçbir neden olmamalıydı.

Buna karşın mason derneklerinin kapanmak zorunda kalışı, ortamın henüz yeterince olgunlaşamadığını, politikacıların henüz kişiliklerini bulamamış olup şuna buna kolaylıkla kapıldıklarını gösteriyordu.

Acaba öyle mi, yoksa tersine bilerek bir öç alma kaygısıyla mı? Adı geçmiş olan politikacıların "kişiliklerini bulamamış oldukları" doğru bir teşhis olamaz.

Bağnazlığa varır boyutta aşırı tutucu çevreler ile kimi hırslı ve kindar kimselerin doğrudan ortaya çıkmaksızın birtakım dolambaçlı yollardan giriştikleri eylemlerle, Türk Masonluğu harcanmıştı.

Şayet Türkiye o tarihlerde İtalya'daki, Almanya'daki ve Rusya'daki gibi asla Masonluk ile bağdaşamayacak, Masonluğu barındıramayacak bir politik rejimi benimsemekte olsaydı, bu ülkede mason localarının kapatılmalarını mantıklı bir gerekçeye bağlamak olanağı doğardı.

Türkiye sonraki yıllarda, özellikle Batı ülkeleriyle olan ilişkileri bakımından ulusal nitelikli bir mason örgütünün bulunmayışı nedeniyle birçok olanağı ne yazık ki kaçırdı. Locaların kapanmasına neden olanlar ise, bunun farkına bile varamayacak bir gaflet, daha doğrusu umursamazlık içindeydi.

Neyse ki Cumhuriyet gazetesinin yukarıda vermiş olduğumuz yazısının sonunda Masonluğun niteliklerine ilişkin bir gerçeğe de yer verilmişti. Üyeleri arasında karşılıklı yardımlaşmayı güttüğüne ilişkin varsayımı geçin!

Öyle kolay kolay geçilebilecek bir konu değil o… Masonluğa karşıt çevreler bu iddiayı çok kullanmıştır. Dolayısıyla Masonluğun herhangi bir başka niteliğinden önce bir "karşılıklı çıkar kurumu" olduğu sıkça ileriye sürülmüştür. Sadece o tarihlerde değil, sonrasında bile…

Kapanışın Sonrası

Locaların ve atölyelerin çalışmaları tatil edilip mason dernekleri de kapanırken masonların çoğu, masonik deyimiyle bu **"Uyku Dönemi"**nin belki bir-iki yıl, bilemediniz üç-beş yıl süreceği kanısındaydı.

Kapanıştan sonraki ilk yıllar şaşkınlık içinde geçti. Masonluğa zaten pamuk ipliğiyle bağlı olan kimileri *«Olsa da olur, olmasa da! Ne yapalım? Kader!»* deyip geçmiş olabilir ama birçoğu için umutlu bir bekleyiş başladı. Sosyal ilişkilerini geliştirerek birbirlerinden kopmamaya çalıştılar. Sık sık evlerde, kulüplerde, lokantalarda, otellerde bir araya geldiler.

Buluştuklarında hep aynı şey konuşuluyordu: *"Localar ne zaman açılacak?"... "Uyku Dönemi'nin sona ermesi zamanı daha gelmedi mi?"*

Sonraları görüşülen konu biraz değişti: *"Türk Masonluğu bundan sonra yeniden nasıl toparlanabilir?" ... "Bunu gerçekleştirebilmek için ne yapmalı?"*

Pek de bir şey yapılamadı. Çözüm bulunamadı.

İstanbul'daki masonlardan kimilerinin sabrı tükendi. Bu iş böyle salt bekleyerek olmazdı. 1939 yılında evlerde gizlice çalışmak üzere üç loca kurdular: **"İdeal"**, **"Ülkü"** ve **"Kültür"**.

Şu işe bakın!.. Masonluk gizli olmadığı, masonlar hiç de gizli çalışmak istemediği halde, o dönemde birtakım başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de masonik nitelikli çalışmaları sürdürmek isteyen, bundan bir türlü vazgeçemeyenler âdeta buna zorlanmıştı.

Kimi yazar masonlar bu üç locanın Türkiye Yüksek Şûrası'nın yönetimi altında çalıştıkları için "düzensiz" olduklarını ileri sürmüştür.

O günün koşulları altında düzenliymiş, düzensizmiş, ne fark eder?

Uyku Dönemi'nin sonrasındaki localar için de aynı şey söylenmiştir.

Ne fark eder?.. Hiç olmaması "düzensiz" olmasından daha mı iyi?

■ ■ ■

Türk Masonluğu'nun **"Uyku Dönemi"** resmen 13 yıl sürdü; 1948'e kadar…

Bir masonun masonik etkinlik süresini ortalama 20 yıl olarak kabul edersek, -bunun doğruluğu elbette tartışılabilir- çoğu masonlar için tümüyle uykuda geçmiş bu sürenin hiç de kısa olmadığı sonucuna varırız.

Loca çalışmaları bir yana dursun, masonlar arasındaki sosyal ilişkiler de zamanla zayıflamaya yüz tutmuştu.

Buluşmalar seyrekleşmiş hatta rastlantılara bağlı kalmıştı.

Çoğu mason localarının açılmasından umudu kesti. Kimisi bir zamanlar masonik etkinliklerde bulunduğunu bile unuttu.

Çoğunluğun durumu öyleydi ama locaların yeniden çalışmaya başlayacağına ilişkin umutlarını yitirmeyenler de vardı.

Gelişigüzel sosyal ilişkileri bir yana bırakarak, belirli gün ve saatlerde belirli yerlerde bir araya gelmeye başladılar.

Masonluktaki geçmişlerinin biriktirmiş olduğu alışkanlıklar, hevesleri, sevgileri, edinmiş oldukları bağlılık ve görev duyguları, yeniden etkin masonik çalışmalara başlamak üzere arayışlara girişmelerine neden oldu.

Nitekim sözünü ettiğimiz o üç loca da böyle doğdu. Ancak işte hepsi o kadar…

Sözü edilen o üç loca günümüzde de varlığını sürdürüyor.

■ ■ ■

Türk Masonluğu'ndaki uyku döneminin 13 yıl sürmüş olması kuramsal (teorik) sayılır. Türkiye'deki mason derneklerinin 1935-1948 yılları arasında kapalı kalmış olduğunu söylemek daha doğrudur.

Mason dernekleri kapanmıştı ama Türkiye'de Masonluk herhangi bir yaptırımcı güç tarafından yasaklanmış değildi. Locaların ve atölyelerin yeniden kurularak çalışmalarına başlayabilmeleri bakımından hiçbir yasal engel yoktu.

Sadece ülkenin içinde bulunduğu politik durum, bir de Türkiye Cumhuriyeti doğrudan katılmış olmasa bile İkinci Dünya Savaşı'nın yaratmış olduğu ortam, derneklerin yeniden etkinliğe geçmesi bakımından henüz elverişli değildi.

Bu görüşte zorlamadan kaynaklanan bir çelişki vardı:

Masonluğun Temel Yasası, masonların bulundukları ülkenin yasalarına kesinlikle uymasını gerektiriyordu.

Türkiye'de bunun için mutlaka "dernek" kurulması ya da önceki derneklerin yeniden açılması gerekirdi.

Dolayısıyla kimi masonlar loca ve atölyelerin yeniden kurulup çalışmalarına başlayabilmeleri için hiçbir yasal engel olmadığını düşünürken, yerel yasaları kendi işlerine geldiği gibi yorumluyordu.

Dönüp dolaşıp hep bu konu üzerinde kafa yoruyorlardı.

Diyelim ki, herhangi bir yasal dernek olmadığı halde localarını kurarak çalışmalara başladılar… Bu işi nasıl yapacaklardı? Nerede çalışacaklardı? Maddî sorunları nasıl çözeceklerdi? Derneklerin malları Halk Evleri'ne bağışlanmıştı; her şeye yeni baştan, sıfırdan mı başlayacaklardı?

Birkaç loca kurmayı başarsalar bile, -az önce değinmiş olduğumuz üzere- İkinci Dünya Savaşı'nın yansıttığı zor yaşam koşulları altında bir obediyans yani büyük loca oluşturmak olanaksız gibiydi.

Ancak bir umut ışığı vardı.

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin kendine özgü anayasası uyarınca, 33. derecede 9 kardeş var oldukça Türkiye Yüksek Şûrası var demekti.

Türkiye Büyük Maşrıkı ortadan kalkmış olduğuna göre, iki kurum arasında bağıtlanmış olan konkordatonun da geçerliği kalmamıştı.

Yüksek Şûra kendisini toparlarsa, hem yüksek derecelerde çalışacak atölyeler kurabilir hem simgesel derecelerde çalışacak locaların kurulmasını sağlayabilirdi. (Düzensiz olurmuş!... Kim ne derse desin… Bulunabilmiş tek çare buydu.)

Bir araya gelebilen 33. derecedeki masonlar, Yüksek Şûra'nın çalışmalarına kalmış olduğu yerden devam etmesine karar verdi. Âmir-i Hâkim-i Âzam olarak **Nurettin Ramih**'i seçtiler.

Yapılan toplantılarda simgesel locaların durumunun ne olacağı da görüşüldü; önceki locaların uyandırılarak yeniden etkinliğe geçirilmesi sakıncalı bulundu. Bunun üzerine birçok yüksek dereceli mason aralarında gruplaşıp az önce sözünü ettiğimiz üç yeni locayı kurdular.

■ ■ ■

Bu anlatımı tekrar edip duruyoruz ama Türk Masonluğu'nun tarihçesi bakımından bu çok önemli bir olgu…

Öyle yapmasalardı, belki 1948 yılındaki uyanma da gerçekleşmeyecekti.

Unutmayalım ki, loca çalışmaları olmaksızın geçirilen her yıl, masonların sayısının biraz daha azalmasıyla sonuçlanıyor. Kimisi bu arada ölüyor, kimisi ilgisini yitiriyor.

Bu iş 1939 yılında yapıldığına göre; demek oluyor ki, Türkiye'deki Masonluğun Uyku Dönemi aslında 13 değil 4 yıl sürmüştü. Bununla birlikte, kurulan o üç locanın düzenli bir şekilde çalışması ve gelişmesi, bunlara başka locaların eklenmesi 1945 yılını buldu.

O tarihte, Yüksek Şûra'nın âmir-i hâkim-i âzamlığına **Mim Kemal Öke** seçildi.

Bu kitaba sözünü ettiğimiz masonların fotoğraflarını da yerleştirebilme olanağı var ama belki birini bulamayız diye hiçbirini koymamayı yeğliyoruz. Mim Kemal Öke'nin ise Türk Masonluğu'nda ayrıcalıklı bir yeri var. Onsuz edemedik.

5 Şubat 1948 günü, 1938 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiş olan Cemiyetler Kanunu uyarınca **Türkiye Mason Derneği** kuruldu.

Hemen ardından Ankara ve İzmir'de de birer loca açıldı.

Böylece Türk Masonluğu'nun uyku dönemi sadece masonik açıdan değil bir de yasal bakımdan resmen sona erdi.

Bu konu burada bu kadarla anlatılmış ama o kadar basit de değil. Bu bağlamda Yavuz Selim Ağaoğlu'nun ***"Masonluk Tarihimizde Uyandırma"*** adlı, geniş çaplı, belgelere dayanan bir yapıtı var. Bu yapıtta, o tarihte henüz hayatta olan birçok masonun yeni kurulan localara kabul edilmediği, önceki masonların seçilerek alındığı belirtilir. Bu bakımdan, belki de Türk Masonluğu'nun yeni baştan kurulmuş olduğu bile söylenebilir.

■ ■ ■

ATATÜRK İLE İLGİLİ KONULAR

Masonluk ile bağlantılı olarak Atatürk'ten söz edilince, hemen ortaya konulan ilk soru şu:
«Atatürk mason muydu?»

Yoksa bu sizin de mi sorunuzdu?

Yapmayın!

Bu soruya şöyle bir yanıt versek acaba ne dersiniz?

Evet, Atatürk masondu. Hem de sapına kadar masondu. Öyle ki mason olduğunu söyleyenlerden daha masondu.

Demek ki ortaya konulan soru yanlış!

Şöyle sorulmalıydı: ***«Atatürk Masonluğa girmiş miydi?»***

Yanıt: Bilinmiyor.

İki soru arasındaki farkı gördünüz, değil mi?

Mason olmayan bir kişi, böyle bir düzeltme üzerine şöyle der: *«Ha Ali ha Veli. İkisi de aynı şey. Masonluğa girmişse mason demektir. Girmemişse değildir. İşi demagojiye vurmayın.»*

Sizce demagoji mi yoksa masonca bir deyiş mi?

Elbette Masonluğu bildiğini sanan ama bilmeyen, hele kullanılan simgesel dili anlayamayan birisine böyle demenin bir anlamı yok.

Yazar mason olmayı zihninde yücelttiği için böyle diyor. Bir kişinin Masonluğa girmiş olmasıyla, onun aslında "mason" olamayabileceğini vurguluyor.

■ ■ ■

Atatürk'ün Masonluk ile ilgisi, bir yanda masonlar diğer yanda Masonluğa karşıt olanlar tarafından ayrı ayrı ve elbette zıt biçimde irdelenmiştir.

Az önce belirtmiş olduğumuz üzere, 1935 yılında Türkiye'de Masonluğun Atatürk'ün emriyle kapatıldığı ileri sürülmüş, bu iddia kanıtlanamamış ama aksine kanıtlanamayınca kamuoyunda genel kabul görmüştür.

Bu konunun en ilginç yanlarından biri, Türkiye'de Masonluğu Atatürk'ün ortadan kaldırmış olduğunu ileri sürenlerin, aynı zamanda özgürlüğe, yeniliğe, çağdaşlığa, laikliğe, cumhuriyetçiliğe, Atatürk'ün önderliğinde yapılmış Türkiye Cumhuriyeti devrimlerine, özetle Atatürk'ün yolunu açmış olduğu hemen her şeye, genelde Atatürkçülüğe karşı olmalarıdır.

Türk halkının "Atatürk" ile ilgili duyarlılığını kötüye kullanmışlardır.

Üstelik aynı kişiler bu arada bir de Atatürk'ün de mason olduğuna ilişkin bir başka söylentinin peşinden gitmekten de geri kalmamıştır.

Biz de bu konudaki anlatımlara o söylentiyle başlayalım.

Atatürk'ün Mason Olduğu Hakkındaki Söylenti

2. Meşrutiyet öncesinde Atatürk'ün Batı Trakya'da Masonluğa girmiş olduğuna ilişkin söylentilerin hepsi dış kaynaklıdır.

Türkiye'de bu konuda yazılmış olanlar, o kaynaklardan yararlanılarak, verilen bilgilerin *"mutlaka doğru"* olduğu varsayılarak aktarılmıştır.

Oysa dış kaynaklarda bu konuda verilmiş olan bilgilerin hiçbiri belgelenerek kanıtlanabilmiş değildir. Hepsi birbirini kaynak olarak gösterir.

Bir diğer deyişle, **Mustafa Kemal'in Masonluğa girmiş olduğunu gösteren bir somut belge, örneğin imzalamış olduğu bir "toplantıya katılma çizelgesi" ya da üyesi olduğu locanın onun da adını içeren bir "çizelge" bulunamamıştır.**

Söylendiğine göre, Mustafa Kemal Selânik'te ya Fransa Büyük Maşrıkı'na bağlı olarak çalışan **"Véritas"** ya da İtalya Büyük Maşrıkı'na bağlı olarak çalışan **"Macedonia Risorta"** adlı locada Masonluğa girmiş.

Bunlardan ilkinin doğru olduğunu benimseyenler, 2. Meşrutiyetin ilanından hemen önce bu locanın Osmanlı Devleti'ne karşı birtakım politik girişimlere karıştığını, Mustafa Kemal'in de bu nedenle bir daha dönmemek üzere locadan ayrıldığını belirtir.

Belirtir de neye dayanarak?.. Belli değil. Herhangi bir belge yok.

Kimi masonlar bu bağlamda derin araştırmalar yaptı. Fransa ve İtalya'da ilgili mason kuruluşlarının arşivlerine girdiler. Hiçbir şey bulamadılar.

Bu bağlamda anılarını anlatan bir kişi de yok.

Buna karşın 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde payları bulunan masonlardan kimisinin "Veritas" adlı locanın üyesi olduğu bilinmektedir. Bu belgelenmiştir.

Aralarında İttihat ve Terakki tarafından padişaha tahttan indirildiğini bildirmekle görevlendirilmiş olan Selânik Mebusu Emanuel Karasu, Gümülcine Mebusu Hoca Fehmi Efendi, sonradan Bahriye nazırı olan Cemal Paşa, Türk Masonluğu'ndaki önemli çehrelerden Faik Süleyman Paşa ile İsmail Canbolat sayılabilir.

İkinci varsayımın yani Mustafa Kemal'in Masonluğa "Macedonia Risorta" adlı locada girmiş olduğunu benimseyenler, bu konuda özellikle İtalyan masonik yazınında çıkmış birtakım makaleleri dayanak olarak alır. Bu yazılardan en yakın tarihli olanlarından biri, ***"Rivesta Masonica"*** adlı İtalyan mason dergisinin Ocak 1973 sayısıdır. Dergide Atatürk'ün de mason olduğunun belgelendiği belirtilmiştir.

Bu dergideki yazı, belge aramadan inanmaya hazır olanlar için geçerlidir çünkü yanda görüldüğü gibi tek başına Atatürk'ten söz etmekte değildir. Diğer birçok ünlü devlet adamına da yer verilmiştir.

Türk masonların sözü edilen o belgelerin kopyalarını rica etmesi üzerine, *"ne yazık ki (!) İkinci Dünya Savaşı sırasında yitirildiği"* söylenmiştir.

Şayet Atatürk gerçekten Masonluğa girmişse, bu inisiyasyon "Macedonia Risorta" adlı locada da yapılmış olabilir.

Çünkü bu locanın bilinen üyeleri arasında da sonradan dahiliye nazırlığı ve sadrazamlık yapmış olan Talât Paşa, sonradan Muş mebusu olan Binbaşı Naki, Kolağası Kâzım Nami, Drama Jandarma Kumandanı Hüseyin Muhittin, özellikle de gençliğinden beri Mustafa Kemal ile yakın dost oldukları bilinen Kâzım Özalp sayılabilir.

1921 yılında İstanbul'daki İngiliz İşgal Kuvvetleri Karargâhı'nda görevli olarak bulunan General Harrington, İngiltere Savunma Bakanlığı'na vermiş olduğu raporlarından birinde Mustafa Kemal Paşa'dan söz ederken mason olduğuna da özellikle değinmiştir.

Neye dayanarak?

Belli değil.

Dolayısıyla Harrington'un bu sözü de Atatürk'ün Masonluğa girmiş olduğunu kanıtlamaz çünkü yaklaşık 15 yıl öncesinden söz etmektedir.

Ancak elde hiçbir somut belge bulunmayışı Atatürk'ün Masonluğa girmemiş olduğunu da kanıtlamaz.

Mustafa Kemal'in kısa bir süre için de olsa İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiş olduğu tarihsel bir gerçektir.

Fakat bunun Masonluk kanalıyla mı, yoksa doğrudan mı olduğu bilinmemektedir.

■ ■ ■

Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üyelerinin, o tarihlerdeki ortamda gerçekleştirilmesi olanaksız birtakım düşler peşinde koştuğunu öngörmüştür. Sadece lâf üretmekle kalıp, eylemsel boyutta doğru dürüst bir iş yapmadıklarından yakınmıştır. Bu eleştirileri nedeniyle cemiyet üyelerince pek hoş karşılanmadığı, nitekim kendisinin de örgütün çalışmalarına pek güvenmeyerek uzaklaştığı bilinmektedir.

Haklı mıydı, haksız mı?

Mustafa Kemal ile İttihat ve Terakki arasında her ne geçmişse o bizim konumuz değil. Bu konuda yorum yapmak bize düşmez.

İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleriyle Batı Trakya'daki masonlar arasında bir yakınlık bulunduğunun gerçek oluşu ise, Mustafa Kemal'in de Masonluğa girmiş olduğunu göstermez.

Şu halde, *«Atatürk Masonluğa girmiş miydi, girmemiş miydi?»* biçimindeki bir sorunun yanıtı ancak şu olabilir:

"Belli değil."

Güzel bir sonuç yorum: Atatürk'ün Masonluğa girmiş olup olmadığı belli değil.

Atatürk'ün Masonluğa Karşı Tutumu

Masonlar, öteden beri Atatürk'ün hiçbir zaman Masonluğa karşıt bir tutum takınmamış olduğunu savunur. Bunun açık bir göstergesi olarak da ülküsel görüşlerini, söylevlerindeki özdeyişleri gösterir, bunların Masonluğun ilkeleriyle tam bir uyum içinde olduğunu belirtirler. Atatürk'ün gerek ulusal gerekse evrensel boyutlardaki görüş ve yaklaşımı, Masonluğun amaç ve ilkeleriyle de uyumludur. Fakat bunun böyle olması, Atatürk'ün Masonluğun çalışma tarzını da uygun bulup onaylamış olduğunu göstermez. Diğer birçok insan gibi Atatürk de Masonluğun ezoterik sistemde, kendi içine kapanık olarak çalışmasını uygun görmemiş olabilir.

Masonluğun amaçlarını ve ilkelerini benimseyen bir kişinin, çalışma tarzı ve yöntemini de uygun bulmakta olması gerekmez. Fakat konu Atatürk ile bağlantılı olunca, onun Masonluğun ezoterik sistemde çalışmakta oluşu nedeniyle bu kuruma karşı çıktığını söylemiş olan yoktur.

Gelin çeşitli tarih ve çeşitli yerlerdeki bazı sözlerine bakalım:

«Fikirler, cebr ü şiddetle (kaba güçle)*, top ve tüfekle asla öldürülemez.»*

«Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve izmihlâl (yok olma) *vardır. Her terakkinin ve kurtuluşun anası hürriyettir.»*

«Hakikî kurtuluş istiyorsak, her şeyden evvel bütün kuvvetimiz, bütün sür'atimizle cehaleti ortadan kaldırmaya mecburuz.»

«Biz "cahil" dediğimiz vakit, mutlaka mektepte okumamış olanları kastetmiyoruz. Kastettiğimiz ilim, hakikati bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmeyenlerden de hakikati gören hakikî âlimler çıkar.»

«Dünyada her şey için, maddiyat ve maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için, en hakikî mürşit (yol gösterici) *ilimdir, fendir... İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir. Yalnız ilim ve fennin yaşadığımız her dakika safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve terakkiyatını* (ilerlemelerini) *zamanında takip eylemek şarttır.»*

«Sömürgecilik ve emperyalizm dünya sathından yok olacak ve yerlerine milletler arasında renk, din ve ırk tefriki yapmayan yeni bir ahenk ve teşrik-i mesai (iş birliği) *asrı hâkim olacaktır.»*

«Din, bir vicdan mes'elesidir... Herkes vicdanının emirlerini takip eylemekte serbesttir. Biz dine hürmet ederiz; fikre ve mefkûreye muarız değiliz. Biz sadece, din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor ve kaste (kötü niyete) *ve fiile* (eyleme) *dayanan, taassuba kaçan hareketlerden imtina ediyoruz. Gericilere asla fırsat vermeyeceğiz.»*

«Kendilerini gûya bahtiyar kılmak bahanesiyle, insanları diğerini boğazlamaya sevk ve teşvik etmek, gayri insanî bir sistemdir. İnsanları bahtiyar kılabilecek yegâne tedbir, onları birbirlerine yaklaştırabilecek, sevdirecek ve sulh ve müsalemet (barışık olma) *dairesinde ihtiyaçlarını temin edecek bir faaliyet sarfetmektir.»*

Atatürk'e İletilen Öneri

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin anayasası uyarınca, bu ritin herhangi bir ülkedeki egemen otoritesi olan bir yüksek konseyde en çok 33 etkin üye vardır. Ritin dünyanın her yerinde uygulanmakta olan bir geleneği uyarınca bu üyeliklerden biri o ülkenin devlet başkanı için ayrılır; bu nedenle de bir ülkedeki 33. dereceli masonların sayısının en çok 32 olacağı belirtilir.

1925 yılında, Türkiye Yüksek Şûrası'nın bir toplantısında Atatürk'e bu üyeliğin verilmesi önerisinin götürülmesi kararlaştırılmıştı. Bu önerinin iletilmesi için de Yüksek Şûra üyelerinden Fikret Takiyyiddin görevlendirilmişti.

Atatürk'ün, bu konuda başkalarının da yanında vermiş olduğu yanıt şöyledir:

«Şimdilik kalsın... Kendinizi gösteriniz... Sonra görüşürüz.»

Atatürk'ün bu yanıtı şöyle yorumlanmıştır: "Kendisinin de doğrudan bir mason derneğinin üyesiymiş gibi görünüp bilinmesini uygun bulmamıştır. Ancak Masonluğa karşıt olmadığını da gösterir." Nitekim ertesi yıl, İzmir-Çeşme'de yapılan söyleşi niteliğindeki bir toplantı sırasında yine bu konuya değinilmiş. Atatürk bu kez şöyle demiş:

> *«Ben sizin cemiyetin çok faydalı bir teşekkül olduğunu, İnsanlık İdeali'ne büyük hizmet ettiğini biliyorum. Bunun için size mümkün olduğu kadar yardımcı olmak isterim. Mussolini'nin yaptığı gibi takibata uğramanıza asla müsaade etmeyeceğim. Sadece büyük vazifem itibariyle sizin usullerinize tâbi olamayacağım için, aranıza katılmam mümkün değildir.»*

Antimasonik yazarlar, Atatürk'ün bu sözünün asıl büyük bölümünü kırparak sadece kendi işlerine gelen sonunu ortaya koyar, ardından da *"İşte böylece Atatürk masonların ağızlarının payını verdi."* derler.

Atatürk'ün Sofrasındaki Konuşmalar

1930'lu yıllarda Atatürk'ün akşamları Çankaya'da düzenlettirdiği ve devletin ileri gelenleriyle birçok aydını çağırdığı sofraları pek ünlüdür. Çeşitli tarihsel kaynaklarda, o sırada yurdun geleceğine ilişkin birçok konunun bu sofralarda görüşülüp tartışıldığı, uzmanların görüşlerine başvurulduğu hatta birçok önemli kararın bile burada alındığı anlatılır.

İşte bu sofralardan birinde Atatürk, şöyle der:

«Bu akşam akademik konuşacağız. Söz verilen, mütalâasını ayağa kalkarak söyleyecektir.» der. Günün konusunu da şöyle belirlemiştir: *"Efkarı umumiye* (kamuoyu) *değiştirilebilir mi?... Değiştirilebilirse, nasıl?"»*

Birçok kişi söz alır; görüşlerini belirtir. Riyaset-i Cumhur Umumî Kâtibi Tarihçi Hikmet Bayur konuya Masonluğu da karıştırır.

Atatürk'ün Trablusgarp'tan yakın dostu, aynı zamanda özel doktoru olan Mim Kemal Öke de bu sofradadır. Atatürk onun ileri gelen masonlardan biri olduğunu bilmektedir. *«Duydunuz ya Kemal Bey, sıra size geldi.»* diyerek bir açıklama yapmasını, Masonluğun ilkelerinin neler olduğunu anlatmasını ister.

Mim Kemal Öke'nin yaptığı özet açıklama sırasında, önceden belirlenmiş söz alıp konuşma tarzının dışına çıkanlardan biri, o sıralarda dillere dolanmış bir görüşü ortaya atar: *«Mademki Masonluk milliyetçidir, halkçıdır, cumhuriyetçidir; Halk Fırkası'nın umdeleri de bunlardan başka bir şey olmadığına göre, Masonluğun hikmet-i vücudu* (varlığının nedeni) *yoktur.»* der.

Atatürk'ün *«Kemal Bey, buna ne dersiniz?»* diye âdeta zorlayıcı sorusu üzerine, polemiğe girmeden kısa bir yanıt vermeyi öngören, bu yüzden daha da güç durumda kalan Mim Kemal Öke şöyle bir açıklama yapar:

«Evet, memleket dahilinde realize etmek istediğimiz yüksek ideal ile Masonluğun tahayyül etmek istediği ideal aynı olabilir. Halk Fırkası'nın umdeleri memleket dahilinde câridir (geçerlidir). *İşte Masonluk, bu idealin memleket hudutları haricinde intişarına* (yayılmasına) *vasıta olan, rasyonel, hissî bir teşekküldür. Bu bakımdan hikmet-i vücudu reddedilemez.»*

Atatürk Mim Kemal Öke'ye biraz daha yüklenerek, *«Peki Kemal Bey, hangi memleket masonları masonların en bahtiyarıdır?»* diye sorar.

Mim Kemal Öke bu soruyu "stratejik", bir açıdan "diplomatik" olarak da nitelenebilecek, âdeta ulusal duyguları okşayıcı bir yaklaşımla yanıtlar:

«Diktatör memleketlerinde mason locaları yıkılır yakılırken, masonlar nefy ü imha (sürgün ve yok) *edilirken, Türk millî masonları, ulu önderinin ve onun hükümetinin itimat ve müzaheretine mazhar olmakla daima bahtiyarlık duymuşlardır. Dünyada en bahtiyar ve mes'ut* (mutlu) *masonların Türk masonları olduğuna şüphe edilemez. Türk masonların bu vaziyetine yakından vakıf olan ecnebi masonlar, memleketimizdeki masonların haline gıpta ettiklerini defeatle* (çok kez) *söylemişlerdir.»*

Atatürk *«Reisiniz kimdir?»* diye sorunca, Mim Kemal Öke şöyle yanıtlar:

«Memleket dahilinde sulh ve selâmet tavsiye eden ve bütün cihana hitab ederek bu idealin tahakkuk ettirilmesini temenni eden zat-i devletleridir.».

Bunun üzerine Atatürk sert bir çıkışta bulunur:

«Ben bu cemiyete girmem. Ben başkalarının yaptığı prensiplere değil, ancak kendi prensiplerime uyarım.»

Mim Kemal Öke, yanılgılı bir yanıt vermiş olduğunu anlamış ama geç kalmıştır. Türk Masonları'nın Atatürk'ü kendilerine önder olarak aldıklarını söylemek isterken, bunu kısaca dile getiriş tarzıyla âdeta onun da bu kurumun üyesi hatta Türkiye'deki mason örgütünün başında olduğunu belirtir bir izlenim yaratmış, bu nedenle de Atatürk'ün bu haklı tepkisine yol açmıştır.

Durumu düzeltebilmek için sözünü şöyle sürdürür:

«Ben, Masonluğun temsil ettiği yüksek idealin kolayca tahakkuk ettirileceğini kabul etmek istemiyorum. Fakat bu, her memlekette İnsanlık İdeali'nin tahakkukuna çalışan entelektüellerin bir araya gelmesine, yaklaşmasına hizmet etmesi bakımından faydalı olabilir.»

Atatürk, bu görüşe de şu karşılığı verir:

«Hayır Kemal Bey!... Bunu söylemeye mezun (yetkili) *değilsin!... Günün birinde İnsanlık İdeali'nin tahakkuk ettirilemeyeceğini kabul etmek doğru değildir. Beşeriyetin* (İnsanlığın) *günün birinde bu mes'ut neticeye* (mutlu sonuca) *erişmesi gayri varit* (olamaz) *değildir.»*

Atatürk'ün bu sözü, antimasonik girişimlerde bulunanlarca Masonluğa karşıt tutumunun kanıtı olarak gösterilmiştir. Hatta bir antimasonik yorumda bu söz *"mason şefinin suratına indirilmiş bir tokat"* olarak nitelendirilmiştir.

Mim Kemal Öke kardeşimiz 1951 yılında kaleme aldığı bir makalesinde bu konuyu anlatırken şöyle bir yorum yapmış:

"Bana yanlış düşündüğümü ihtar eden bu hitap, beşeriyet için refah ve saadet düşünen Atatürk'ün, insanlık hakkındaki yüksek ve asil bir düşünüşünün ifadesi idi. Atatürk, beşeriyet için daima bizim fevkalbeşer (insan üstü) *telâkki ettiğimiz ideallerin tahakkuk ettirilebileceğine inanan bir insandı..."*

Sofradaki görüşmenin bu biçimde saptırılmasına neden olan Hikmet Bayur, yıllar sonra yayımlanan anılarında bu konuya değinirken şunları yazmış:

> *"Bildiğime göre yeryüzünde var olan locaların büyük bir kısmı ya İngiliz Büyük Locası'na veya Fransız Grand Orient'ine şu veya bu ölçüde bağlıdır. Masonluktaki zincirleme itaat, masonları farkına varmadan İngiliz veya Fransız etkisi altına sokmaya kadar gidebilir. Atatürk Masonluğu bu nedenle, üyelerini etkileyebilecek, kökü veya başı dışarıda bir örgüt olduğu için yasaklamıştır."*

Hikmet Bayur, Türkiye'nin tarihinde önemli bir yer tutmuş olan, eğitimci, tarihçi ve politikacı, saygın bir kişidir. Ancak Masonluk ile bağlantılı olarak birtakım yanlış bilgiler edinmiş olduğunu görüyorsunuz.

Atatürk'ün Masonluğu yasaklamış olduğunu nereden çıkarmış, anlaşılır gibi değil!

O da yorum yapmış, bizim burada yapmakta olduğumuz gibi…

■ ■ ■

Bu kitabın Türkiye'de Masonluğa karşıt girişimleri ele alacağımız 18. bölümünde M. Raif Ogan'ın 1951 yılında yayımlanmış olan ve bayağı bir dille Masonluğu yerden yere vuran antimasonik kitabından bazı pasajlar vereceğiz. Ancak bu konuda yazmış olduklarını hemen buraya alalım:

> *"Türkiye'de Masonluk, Tanzimat devrinde harekete geçti. İttihat ve Terakki, o devirde hürriyet kâbesi sayılan Selânik'te Yahudi ve dönme masonların elinde idi. Meşrutiyet ilân olununca, İttihat ve Terakki ile Masonluk atbaşı beraber, ikiz kardeş gibi büyüdü ve ilerledi.*
>
> *Anadolu İstiklâl Savaşı'nın muvaffakiyetle neticelenmesinden sonra, Türk Masonları gene baş kaldırdılar, sapıklık ocağının ateşini tazelediler.*
>
> *Atatürk onlara birinci darbeyi İzmir suikastı mücrimleri arasında masonlarca büyük dereceyi haiz Cavid Bey ile diğer masonları kurtarmamakla vurdu.*

Masonlar şaklabanlıkta ileri gittiler, fakat kâr etmedi.

Günün birinde Atatürk kat'i ve son darbeyi yerleştirdi. Artık Türkiye'de Masonluk ilga olunmuştu. Fakat ne yazık ki sağ iken inkılâp sevgisiyle mest olmuş görünen masonlar, Ata'nın ölümünü fırsat saydılar ve türlü muvazaalarla büyücülük kazanının yine fayrap ettiler..."

Bunun üzerine bir yorum yapmak gerekir mi?

«Gerekmez. Değmez. Bunu okumak bile zaman kaybı.» dediniz, değil mi?

Dememiş olabilirsiniz. Yazarın sizi yönlendirmesine izin vermeyin.

■ ■ ■

Masonluk ile hiçbir ilişkisi olmadığı bilinen Celal Bayar'ın çok sonraları kaleme alınmış anılarında da bu konuya şöyle değinilmiş:

"Atatürk'ün masonlara karşı bir sempatisi ya da antipatisi olduğu söylenemez. 1935'de masonların zararlı bir davranışı olmamıştır. Ancak, o zamanki siyasî iç hava, birlik halinde bulunmanın daha yararlı olacağını göstermesi nedeni ile, bazı derneklerin faaliyetlerini tatil etmeleri uygun görülmüştü. Mason Derneği'nin kapanışı da bundandır."

İşte bunun bir objektif değerlendirme olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin ünlü politikacılarından doktor-gazeteci Tevfik Rüştü Aras da anılarında bu konuda şunları belirtmiş:

"Atatürk mason değildi... Ancak masonlara karşı bir özel sempatisi veya antipatisi de yoktu. O devirde parti grubunda, Büyük Millet Meclisi'nde ve kabinede mason olan ve olmayan kişiler vardı. Bunların arasında aynı derecede inandığı ve güvendiği kişiler vardı. Meselâ, kabinede her zaman birkaç mason bakan bulunurdu. Bunlar mason olduklarından değil, kaabiliyetlerinden dolayı kabineye girerlerdi ve Atatürk bunları ve diğer ileri mevkilerde bulunan masonları bilirdi. Kabinede, mecliste ve partide, mason olanların birbirlerine yardım ve davranışı karşısında, Mahmut Esad ve Şükrü Saracoğlu bunu kendileri için bir handikap saymaya başladılar ve Masonluk aleyhine bir hava yaratmaya çalıştılar."

■ ■ ■

Böylece yine önceki konumuza dönmüş oluyoruz...

Zaman zaman gazetelerde Mahmut Esat Bozkurt'un Masonluğa karşıt yazıları çıkıyordu. İzmir'de bir mason binasının kurşunlanmasından sonraki bir ayrıntıyı, Atatürk'ün yıllarca özel hizmetkârlığını yapmış olan Cemal Granda'nın 1970 yılında Yeni Gazete'de yayınlanan anılarından öğreniyoruz:

"İzmir'de bir akşam sofraya tam oturulacağı sırada, Atatürk'ün yıllarca yaverliğini yapmış olan ***Salih Bozok*** *ve gençlik arkadaşı* ***Tahsin Özer*** *şöyle demişler:*

«Paşam, dün gece Adliye Vekili Mahmut Esat Bey, Karşıyaka'daki mason cemiyetinin camlarına tabanca attırmış. Cemiyet üyeleri de korkmuşlar.» Bunun üzerine Atatürk, bir süre durup düşünmüş ve şöyle demiş: «Bu ne biçim iş?... Gecenin yarısında bir cemiyete silâh atmak olur mu?... Atılır mı?... Eğer cemiyetin faaliyeti zararlı ise, kanunla kapatılsın. Silâha ne lüzûm var?... Burası dağ başı değil ki...»"

İşte bu, Atatürk'ün mason derneklerinin kapatılmasına ilişkin söylemiş olduğu bir söz... Antimasonik girişimlerde bulunanlar, olağan yöntemleri uyarınca söylenen bir sözün işlerine gelmeyen bölümlerini göz ardı eder. Bu sözü ele alır, bir güzel kırpar, tek bir tümcesini vurgular, Atatürk'ün Masonluğu zararlı görmüş olduğunu ve Türkiye'deki mason derneklerinin kapatılması için bir yasa çıkarılmasını istediğini belirtirler.

Antimasonik girişimlerde bulunanların, Atatürk'ün mason derneklerini nasıl kapattırmış olduğuna ilişkin bir kanıt olarak gösterdikleri asıl olay ise şudur:

Çankaya'daki sofralardan birinde, Mahmut Esat Bozkurt ile Recep Peker yine "Masonluk" konusunu açarak, birbiri ardınca kötülemelerde bulunurlar. Bunun üzerine Atatürk şöyle der:

«Usandım bu dırdırdan... Mademki bu cemiyet bu derece zararlıdır, kapatıverelim de bu mesele bitsin.»

İşte "Atatürk'ün mason derneklerinin kapatılması için vermiş olduğu emir ve talimat" denilerek, Halk Partisi'nin toplantısına taşınmış olan, daha sonra da antimasonik yazarlarca kullanılmış olan sözü budur.

■ ■ ■

Gereğinden de çok spekülasyona uğratılmış olan bu konu üzerinde başkaca söylenebilecek pek bir şey kalmadı.

Türk masonları her zaman Atatürk'ü baş tacı etmiştir.

Yönetimsel nitelikli tüm mason organlarının toplantısı, mutlaka öncelikle Atatürk için saygı duruşuyla başlar.

Masonların şölenlerinde yani "agap" olarak da anılan resmî nitelikli kardeş sofralarında "Onurlar" denilen aşamaya gelinince, önce Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ulu önder Atatürk anılır.

Bunlar sadece bugün geçerli değildir. Türk Masonluğu'nun tarihçesi boyunca, daha doğrusu 1948 yılından bu yana hep böyle olmuştur.

Bundan sonra da öyle olacak!

Yazarın bu dileğinin yerine gelmesini dileyelim.

■ ■ ■

Türkiye'deki tüm mason kurumlarının her yılın Kasım ayında Anitkabir'i ziyaret edişleri artık bir gelenek halini almıştır.

Böyle bir gelenek var ama ille de Kasım ayında olmayabiliyor.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası (2018):

Özgür Masonlar Büyük Locası, Kadın Mason Büyük Locası, Türkiye Süprem Konseyi ve Türkiye Kadın Süprem Konseyi (2018):

Bu fotoğraflar, Türkiye'deki Masonluğun hangi kanatta daha çok yoğunlaştığını açıkça gösteriyor.

■ ■ ■

Şimdi, 1948 yılından bu kitabın yazıldığı 2018 yılına doğru Türk Masonluğu'nun tarihçesinin özetle anlatımına izleyecek bölümde devam edelim.

♎ ♎ ♎